

Sygn. akt III USKP 18/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)
SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania K. S.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Wałbrzychu
o zwrot nienależnie pobranego zasiłku chorobowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 stycznia 2023 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Świdnicy
z dnia 24 maja 2021 r., sygn. akt VII U 18/21,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Świdnicy do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 maja 2021 r., sygn. akt VII Ua 18/21 Sąd Okręgowy w
Świdnicy oddalił apelację wnioskodawcy K. S. od wyroku Sądu Rejonowego w
Świdnicy z 8 lutego 2021 r., sygn. akt IV U 304/20, w którym Sąd pierwszej instancji

oddalił odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Wałbrzychu z 15 czerwca 2020 r.

W sprawie ustalono, że wnioskodawca był zatrudniony w E. do 31 maja 2019 r. Pobierał wynagrodzenie za czas choroby do 21 maja 2019 r., a następnie zasiłek chorobowy do 31 maja 2019 r. Od 1 czerwca 2019 r. do 5 listopada 2019 r. zasiłek chorobowy wypłacał organ rentowy.

W dniu 5 czerwca 2019 r. wnioskodawca złożył do organu rentowego druk Z-10, który zawiera pouczenie o okolicznościach powodujących utratę prawa do zasiłku. W druku powód złożył oświadczenie, iż nie ma ustalonego prawa do emerytury.

W dniu 29 stycznia 2019 r. wnioskodawca K. S. złożył wniosek o przyznanie emerytury pomostowej. Decyzją z 21 lutego 2019 r. organ rentowy odmówił powodowi prawa do emerytury pomostowej. W dniu 29 marca 2019 r. powód złożył od tejże decyzji odwołanie, na skutek którego Sąd Okręgowy w Świdnicy wyrokiem z 3 października 2019 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał powodowi prawo do emerytury pomostowej od 27 lutego 2019 r. Na skutek apelacji organu rentowego wyrokiem z 10 marca 2020 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zmienił wyrok Sądu Okręgowego ustalając jako datę początkową przedmiotowego prawa na 1 czerwca 2019 r.

Wyrokiem z 8 lutego 2021 r., sygn. akt IV U 304/20 Sąd Rejonowy w Świdnicy oddalił odwołanie wnioskodawcy K. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Wałbrzychu z 15 czerwca 2020 r. zobowiązując go do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego z funduszu chorobowego w kwocie 13.787,08 zł za okres od 1 czerwca 2019 r. do 5 listopada 2019 r. oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Apelację od powyższego wyroku wniósł odwołujący się, zarzucając mu naruszenie art. 13 ust 1 pkt 1, art. 66 ust. 2 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa oraz art. 84 ust 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Okręgowy oddalił apelację odwołującego się jako nieuzasadnioną.

Sąd odwoławczy wskazał, że podzielił ustalenia Sądu Rejonowego, przyjmując je za własne oraz ich ocenę prawną dokonaną przez ten Sąd. Z kolei zarzuty apelacji stanowią jedynie nieuzasadnioną polemikę z prawidłowymi zapatrywaniami Sądu Rejonowego i jako takie nie zasługują na uwzględnienie.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, wnioskodawca błędnie w apelacji odnosi przesłanki dotyczące obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia do daty wydania decyzji w zakresie prawa do zasiłku chorobowego i wyroku w zakresie prawa do emerytury, ponieważ cel mających w niniejszej sprawie regulacji prawnych polega na wykluczeniu prawa do jednego ze zbiegających się świadczeń przyznanych za ten sam okres. Świadczenia zbiegające się, jeżeli przysługują za ten sam okres, a nie wyłącznie wówczas, gdy tożsamy okres przypada po wydaniu decyzji lub wyroku przyznającego świadczenie. Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa „ustalenie prawa do emerytury” należy odnosić do okresu, za który emerytura przysługuje.

Stanowisko wnioskodawcy jawi się jako błędne również w tym zakresie, że uwzględnienie daty wydania decyzji czy wyroku w przedmiocie dochodzonych świadczeń nie może być również podstawą do oceny świadomości wnioskodawcy co do braku prawa do zasiłku chorobowego, tj. również w zakresie drugiej z przesłanek obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia. Złożenie przez wnioskodawcę stosownego wniosku inicjuje proces decyzyjny. W niniejszej sprawie wnioskodawca ubiegając się o zasiłek chorobowy wypełnił i podpisał 5 czerwca 2019 r. wniosek na formularzu Z-10, który zawierał pouczenie o treści art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z 25 czerwca 1999 r. W związku z powyższym nie można przyjąć, jak tego domaga się wnioskodawca, że nie został on pouczony o skutkach zbiegu świadczeń przysługujących ubezpieczonemu w tym samym okresie.

Również data przyznania emerytury pomostowej jest uzależniona od wniosku ubezpieczonego. Z powyższego wynika, że ukształtowanie prawa do świadczeń w aspekcie daty początkowej ich przyznania jest zależne od woli składającego taki wniosek. Z kolei decyzja organu rentowego lub wyrok rozstrzygający o jej prawidłowości są aktami władczymi ale respektującymi, na

mocy obowiązujących przepisów, datę założenia wniosku o dochodzone świadczenie.

Odnosząc się do zarzutu błędu organu rentowego polegającego na braku dokonania w decyzji emerytalnej z 26 maja 2020 r. potrącenia nienależnie pobranego zasiłku chorobowego ze świadczenia wypłacanego wnioskodawcy tytułem emerytury pomostowej, Sąd odwoławczy wskazał, że zarzut ten nie ma prawnego uzasadnienia, bowiem żaden z przepisów nie nakłada na organ rentowy takiego obowiązku. W związku z powyższym zarzut ten w żaden sposób nie podważa zasadności zaskarżonej decyzji jako rozstrzygnięcia o spełnieniu się przesłanek po stronie wnioskodawcy do obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w konkretnej i indywidualnej sytuacji ubezpieczonego.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżył odwołujący się w całości.

Skarżący zarzucił zaskarżonemu wyrokowi:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 84 ust. 1 w zw. z ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez błędną ich wykładnię wyrażającą się w akceptacji poglądów prawnych Sądu pierwszej instancji i przyjęciu, że:

- brak prawa do świadczenia nie musi istnieć w trakcie jego pobierania, lecz może zaistnieć już po zaprzestaniu jego poboru, czyli oceny, czy świadczenie zostało nienależnie pobrane, można dokonywać również z perspektywy okoliczności, które wystąpiły po zakończeniu wypłacania tego świadczenia przez organ rentowy, a nie w odniesieniu do chwili wypłaty świadczenia;

- wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, uzasadnia również powstanie po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia;

podczas gdy prawidłowa wykładnia w/w przepisów prowadzi do wniosku, że:

- brak prawa do świadczenia musi istnieć już w trakcie pobierania świadczenia, a nie po zaprzestaniu jego wypłaty, czyli oceny, czy świadczenie zostało nienależnie pobrane, należy dokonywać w odniesieniu do chwili wypłaty świadczenia, a nie z perspektywy okoliczności, które wystąpiły po zakończeniu wypłacania tego świadczenia przez organ rentowy,

- wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, która to błędna wykładnia skutkowałą przyjęciem, że skarżący pobrał nienależnie zasiłek chorobowy z funduszu chorobowego w kwocie 13.787,08 zł za okres od 1 czerwca 2019 r. do 5 listopada 2019 r. i zachodzą przesłanki do tego, by zobowiązać go do zwrotu tego świadczenia;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 84 ust. 1 w zw. z ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez ich niewłaściwe zastosowanie w sprawie, wyrażające się w akceptacji poglądów prawnych Sądu pierwszej instancji i zastosowaniu tychże przepisów do ustaleń faktycznych, że:

- skarżący pobierał zasiłek chorobowy w toku procesu o prawo do emerytury, który to proces zakończył się prawomocnym wyrokiem po pobraniu przez skarżącego tegoż zasiłku chorobowego;

- organ rentowy wypłacił świadczenie emerytalne w wykonaniu prawomocnego wyroku przyznającego prawo do emerytury, bez potrąceń z tytułu nienależnie pobranego świadczenia, co do którego organ rentowy miał już wiedzę w dacie wypłaty,

podczas gdy ustalony prawidłowo stan faktyczny w sprawie nie pozwalał na zastosowanie w/w przepisów i uznanie, że świadczenie wypłacone skarżącemu było nienależnie pobrane.

W związku z powyższym skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Świdnicy w postępowaniu apelacyjnym, z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego, o których zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego wnoszę według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie wyroku oddalającego skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. z uwagi na brak uzasadnionych podstaw do jej uwzględnienia oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za prowadzenia sprawy przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona w stopniu uzasadniającym uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny).

Skarga kasacyjna w niniejszej sprawie jest uzasadniona, bowiem zaskarżony wyrok rażąco narusza przepisy prawa wskazane jako podstawy skargi kasacyjnej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie wskazuje się, że obie przesłanki zastosowania art. 84 ust. 1 i 2 pkt 1 u.s.u.s. w postaci wystąpienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczenia rehabilitacyjnego oraz pouczenia o braku prawa do jego pobierania wraz z przysługującą rentą z tytułu niezdolności do pracy powinny wystąpić łącznie i równocześnie w trakcie „zbiegu” prawa do takich konkurencyjnych świadczeń, z prymatem uprawnień rentowych, a nie dopiero po zakończeniu okresów legalnego zrealizowania ówczesnie przysługującego jednego świadczenia rehabilitacyjnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2019 r., III UK 6/18, LEX nr 2616180; wyrok Sądu Najwyższego z 2 października 2018 r., I UK 248/17, OSNP 2019 nr 4, poz. 53). Podstawowym zatem warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi w myśl art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, jest po pierwsze, brak prawa do świadczenia oraz po drugie, świadomość tego osoby przyjmującej to świadczenie, płynąca ze stosownego pouczenia. Obie te przesłanki wystąpić muszą w trakcie pobierania świadczenia, a nie po zaprzestaniu jego wypłaty. Organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. Obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze wiedząc, że mu się nie należy, co dotyczy zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń, jak też tej osoby, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów, albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd

instytucji ubezpieczeniowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 grudnia 2019 r., I UK 285/18, LEX nr 2779501).

Jak zatem z powyższego wynika, prawa do ustalonego i pobranego na podstawie ostatecznej decyzji organu rentowego zasiłku chorobowego nie mógł z braku adekwatnej podstawy prawnej utracić ubezpieczony, który nabył i zrealizował to świadczenie legalnie i w dobrej wierze, tj. w okolicznościach, które nie kwalifikowały stanu nienależnie pobranego świadczenia rehabilitacyjnego, które nie było wypłacone w okolicznościach powodujących ustanie ówczesnie niespornego prawa do świadczenia rehabilitacyjnego w okresach jego legalnego przysługiwania i pobrania, choćby nawet ubezpieczony był pouczony o „potencjalnym”, ale potwierdzonym dopiero późniejszym prawomocnym wyrokiem sądowym ustaleniu z datą wsteczną prawa i prymatu później przyznanej emerytury pomostowej. Należy podkreślić, że w prawie ubezpieczeń społecznych nie ma podstawy prawnej, z której wynikałoby, że prawo do legalnie zrealizowanego świadczenia z ubezpieczenia społecznego może być unicestwione lub „zastąpione” z mocą wsteczną innym świadczeniem wskutek późniejszego prawomocnego wyroku sądowego przyznającego konkurencyjne świadczenie z ubezpieczenia społecznego.

Natomiast, późniejsze ustalenie wyrokiem sądowym - po okresach zrealizowanego legalnie i w dobrej wierze zasiłku chorobowego - prawa do emerytury pomostowej z datą wsteczną, która przysługuje po zakończeniu pobierania świadczenia rehabilitacyjnego (art. 100 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach) powinno być jurysdykcyjnie orzeczone z uwzględnieniem (odliczeniem) okresów legalnie pobranego zasiłku chorobowego. Skoro jednak w takim możliwym kierunku adekwatnego zreformowania prawomocnego wyroku o przyznaniu z datą wsteczną prawa do emerytury pomostowej z wymaganym odliczeniem pobranego legalnie i w dobrej wierze zasiłku chorobowego skarżący organ rentowy nie podjął wymaganej inicjatywy procesowej (nie zaskarżył wyroku orzekającego o terminach i okresach przysługiwania przyznanej emerytury w zakresie okresów pobierania zasiłku chorobowego), to skarżący nie mógł oczekiwać bezpodstawnej i bezzasadnej sanacji własnych zaniechań procesowych w tej innej sprawie emerytalnej w przedmiotowej sprawie o zwrot legalnie zrealizowanego zasiłku chorobowego, które nie było świadczeniem nienależnie pobranym w rozumieniu

art. 84 ustawy systemowej, choćby nie zostało prawidłowo ustalone i „rozliczone” w sądowej sprawie emerytalnej przede wszystkim z zawinienia pozwanego organu rentowego.

Sąd drugiej instancji rozpoznając sprawę ponownie powinien zatem wziąć pod uwagę powyższe ustalone orzecznictwo Sądu Najwyższego i w oparciu o nie dokonać rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 386 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.